

Sudoł, Józef

Z działalności Towarzystwa Kultury im. Juliana Goslara w Kolbuszowej

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 8, 344-349

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA KULTURY im. JULIANA GOSLARA W KOLBUSZOWEJ

Grono miłośników Kolbuszowej i okolicy od dawna nurtowała myśl ratowania zabytków i pamiątek. Z ich inicjatywy powołano w 1956 r. Powiatowy Komitet Opieki nad Zabytkami, przy ówczesnym Oddziale Kultury Prezydium Powiatowej Rady Narodowej (PPRN) w Kolbuszowej. Komitet na pierwszym zebraniu wystąpił z propozycją objęcia opieką społeczną wszystkich istniejących w powiecie zabytków przeszłości i pomników przyrody. Zainicjował też upamiętnienie miejsc historycznych tablicami pamiątkowymi. Na kolejnym zebraniu Komitet Opieki nad Zabytkami w październiku 1956 r. podjął decyzję powołania Towarzystwa Regionalnego, by zasięgiem działania obejmowało powiat kolbuszowski.

Grupa 15 członków założycieli wystąpiła z prośbą do Wydziału Spraw Wewnętrznych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (PWRN) w Rzeszowie o zarejestrowanie i po dokonaniu tego aktu przyjęło nazwę: „Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przyrody i Kultury im. Juliana Goslara w Kolbuszowej” (15 III 1957 r.). Powołano 15-osobowy Zarząd Towarzystwa i prezydium w składzie: dr Kazimierz Skowroński – prezes, Marian Trznadel – zastępca, Maciej Skowroński – sekretarz, Eugenia Maciągowa – skarbnik.

W marcu 1957 r. Towarzystwo zwróciło się z apelem do mieszkańców powiatu kolbuszowskiego. Zgłosiło się ponad 60 osób: nauczycieli, lekarzy, pracowników instytucji i urzędów. Pracę rozpoczęto od inwentaryzacji zabytków. Innym przedsięwzięciem Towarzystwa było przygotowanie „Wystawy Sztuki Ludowej Lasowiaków”, która prócz popularyzacji zabytków miała zgromadzić zbiory do przyszłego Muzeum Regionalnego. Artysta-plastyk Jerzy Majewski (pracownik

Wydziału Kultury Prez. WRN w Rzeszowie (wspólnie z Maciejem Skowrońskim) kierownikiem Wydziału Kultury Prez. PRN w Kolbuszowej i Józef Niezgodą oraz Zenon Stępień przeszukali 48 wsi powiatów: kolbuszowskiego, tarnobrzesckiego i nizańskiego, gromadząc dużo cennych i unikalnych zabytków sztuki ludowej i kultury materialnej Lasowiaków. Otwarcie wystawy było dużym wydarzeniem kulturalnym. Autorem jej scenariusza był dr Kazimierz Skowroński a ekspozycje wystawowe opracowali J. Majewski i M. Skowroński. Stanowiła ona załączek przyszłego Muzeum Regionalnego w Kolbuszowej.

W 1958 r. Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przyrody i Kultury liczyło ponad 150 członków. Jego działalność szła w 3 kierunkach:

- popularyzacja społecznej opieki nad zabytkami i pozyskiwanie członków,
- gromadzenie zbioru i zorganizowanie Muzeum,
- organizacja działalności oświatowej w formie odczytów, pogadek i wystaw.

W kwietniu 1959 r. zostało otwarte jako „Muzeum Regionalne” i z oporami otrzymało lokum na piętrze synagogi kolbuszowskiej (3 izby). Jego opiekunem został Maciej Skowroński. Upaństwowione w 1971 r. otrzymało nazwę: „Muzeum Regionalne Lasowiaków” i miało do dyspozycji cały budynek synagogi.

Towarzystwo wspólnie z Biblioteką Miejską i Powiatową współorganizowało kiermasze książki, propagując czytelnictwo. Organizowano loterie książkowe i fantowe, konkursy, występy amatorskich zespołów i zabawy ludowe. Towarzystwo było współorganizatorem wystaw: reprodukcji i malarstwa chińskiego, japońskiego i hinduskiego, wystawy archeologicznej, książki artystycznej, fotografii węgierskiej. Wspólnie z Powiatowym Komitetem Obchodu „Dni Oświaty, Książki i Prasy” wydano (1958 r.) jednodniówkę „Ziemia Kolbuszowska”.

Odbываły się obchody i jubileusze: 300-lecia Kolbuszowej (1961 r.), 400-lecia Sokołowa oraz 600-lecia Woli Ranizowskiej i Ranizowa (1966 r.), zorganizowano kilka wystaw i zjazdów oraz sesji naukowych, poświęconych sprawom dawnych przemysłów „Puszczy Sandomierskiej” (1963 r.). W 1971 r. Towarzystwo zawarło układy współpracy z innymi regionalnymi: z Towarzystwem Miłośników

Ziemi Mieleckiej, Stalowej Woli, Ropczyc, Dąbrowy Tarnowskiej i wspólnie organizowano sesje popularnonaukowe i sejmiki w przygotowanie wystaw okolicznościowych.

W ramach obchodów Milenium Zarząd Towarzystwa zorganizował konkurs fotograficzny pt. „Kolbuszowa jest piękna”. Urządził wystawy regionalne: w maju – wystawę książki pt. „Kolbuszowskie w literaturze”, w czerwcu – „Zabytki Powiatu Kolbuszowskiego w akwarelach Józefa Augustynowicza”, wystawę archeologiczną „Cmentarzysko łużyckie z Trzęsówki”, w lipcu – fotograficzną „Kolbuszowskie jest piękne”, we wrześniu – „Dawne przemysły „Puszczy Sandomierskiej”.

Po I Zjeździe w 1960 r. Towarzystwo było inicjatorem i organizatorem wielu miejscowych przedsięwzięć kulturalnych i rozwijało swoją działalność dla dobra miasta Kolbuszowej i powiatu. W 1961 r. zapoczątkowało własną pracę wydawniczą i w tym roku przygotowano materiały do druku (na powielaczu) „Biuletynu” w jubileusz trzechsetlecia nadania Kolbuszowej praw miejskich przez króla Jana Sobieskiego. Pierwszy „Biuletyn” nr 1 wydany w 1961 r. zawierał tematy prac miłośników i propagatorów Kolbuszowej i regionu – dra Kazimierza Skowrońskiego i Macieja Skowrońskiego. W tym samym roku ukazał się też „Biuletyn” nr 2, a do 1970 r. wyszło 11 numerów. Biuletyny zawierały szeroki zakres treści i obejmowały różne tematy jak: dzieje „Ziemi Kolbuszowskiej” w dawnych wiekach, w czasie wojny i okupacji hitlerowskiej oraz we współczesności, zagadnienia z życia miast, miasteczek i wsi, wspomnienia z II wojny światowej, sylwetki ciekawych i zasłużonych ludzi naszego regionu i wiele innych spraw interesujących kolbuszowskie społeczeństwo.

Specjalne roczniki „Biuletynów” były poświęcone miejscowym jubileuszom, jak dzień otwarcia linii kolejowej Rzeszów-Kolbuszowa w r. 1964, 400-lecie Sokołowa. Godzi się podkreślić, że zyskały przychylną ocenę prasy i środowisk naukowych. Są one pomocne w pracy szkół, bibliotek i punktów bibliotecznych. Z materiałów w nich zawartych korzysta młodzież studiująca na uniwersytetach.

Towarzystwo współdziałało w tzw. „eksperymentach kolbuszowskim” w latach 1961–1965, który zainicjował w powiecie Maciej Skowroński, kierownik Wydziału Kultury Prez. PRN w Kolbuszowej. Wspomnimy, że podobne próby eksperymentu podejmowano wcześniej w powiecie Węgrowiec w województwie poznańskim i w Wołomi-

nie – w warszawskim. Organizacja pracy kulturalno-oświatowej była ogniskowana wokół szkoły w wielu wioskach powiatu kolbuszowskiego. Szkoły tym samym wzbogaciły się w nowoczesne środki pogładowe i audiowizualne wykorzystywane także w pracy dydaktycznej szkół. Na zajęcia przeznaczono 1 obszerną salę lekcyjną, a oprócz nauki była przystosowana jako świetlica młodzieżowa oraz ośrodek pracy kulturalno-oświatowej, udostępniana codziennie w godzinach 17.00 do 22.00 dla mieszkańców danej miejscowości. Kierownikiem placówki kulturalno-oświatowej (dalej: k.o.) był przeważnie kierownik szkoły. Wybrana Rada Ośrodka (zwykle 10–12 osób) planowała formy pracy k.o., termin zajęć, wyznaczała dyżury i prowadziła wymaganą dokumentację.

W placówce k.o. były stosowane rozmaite formy pracy: wyświetlanie zestawów filmów oświatowych, raz w tygodniu fabularnych i organizowane dyskusje nad nimi. Prowadzono zespoły teatralne, muzyczne, taneczne, śpiewacze. Przygotowywano montaż recytacji indywidualnych i zbiorowych, pieśni. Oprócz wymienionych organizowano zajęcia gry na instrumentach muzycznych: gitarze, akordeonie. Był też prowadzony klub teatru i telewizji. Ponadto w ramach zajęć k.o. odbywały się dla chętnych osób kursy kroju i szycia.

Członkowie Towarzystwa brali udział we wszystkich poczynaniach kulturalno-oświatowych. Działali oni w artystycznym ruchu amatorskim i kierowali pracą w innych organizacjach i instytucjach. Dla przykładu podamy działalność zespołu teatralnego im. A. Fredry, którego mgr Michał Czartoryski był kierownikiem i reżyserem. Przygotowane sztuki sceniczne zespół wystawiał (ponad 100) na scenie miejscowego Powiatowego Domu Kultury dla mieszkańców miasta i objeżdżał z nimi 24 wsie w powiecie kolbuszowskim, dając 100 przedstawień. Członkowie towarzystwa, zwłaszcza Zarządu, kierownicy szkół i inni prowadzili zespoły teatralne w środowiskach wiejskich. Organizowali i prowadzili w Powiatowym Domu Kultury chóry męskie i mieszane – Julian Jabłoński, Jan Sarapuk, które występowały ze swym repertuarem w mieście i we wsiach. Walenty Kazior prowadził orkiestrę dętą. Orkiestra brała udział w eliminacjach wojewódzkich i w Festiwalu w Warszawie.

U progu lat siedemdziesiątych Towarzystwo podejmowało starania o lokalizację parku etnograficznego w Kolbuszowej, który zgromadziłby zabytki budownictwa ludowego północnej Rzeszowszczyzny.

Muzeum Regionalne Lasowiaków zostało upaństwowione 1 I 1971 r. i z braku dyrektora opiekowało się nim Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, a na początku 1972 r. został jego dyrektorem Maciej Skowroński. Towarzystwo nie posiadało własnego lokum i było nadal gościem Muzeum, lecz obydwie te instytucje współpracują zgodnie do dziś.

Wśród członków Towarzystwa dojrzewała myśl zmiany statutu, nazwy i kierunku pracy w regionie. Dokonał tego w maju 1972 r. IV Zjazd Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, który zmienił swą nazwę na: **Towarzystwo Kultury im. Julina Macieja Goslara w Kolbuszowej.**

W latach 1972–1976 prócz dotychczasowego zakresu pracy kulturalno-oświatowej Towarzystwo wspólnie z Muzeum podjęło działalność społeczno-kulturalną w różnych jej formach i kierunkach w placówkach i zespołach upowszechniania kultury w miasteczkach i wsiach. Do realizacji swoich zamierzeń powołano cztery sekcje: upowszechniania kultury, naukowo-oświatową, organizacyjno-gospodarczą i wydawniczą.

Po zniesieniu powiatów (1975) Zarząd Towarzystwa Kultury im. Juliana Goslara w Kolbuszowej dokonał poprawek w Statucie, ograniczając swoją działalność do miasta i gminy Kolbuszowa. W związku z tym Towarzystwo straciło wielu członków i osłabła jego działalność.

Po zgonie dra Kazimierza Skowrońskiego w 1974 r. – długoletniego prezesa Towarzystwa Kultury im. Juliana Goslara, miłośnika Kolbuszowej i regionu następnym prezesem został wybrany Maciej Skowroński, a od 1991 r. jest nim mgr Andrzej Dominik Jagodziński – dyrektor Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Kolbuszowej. Rozwijało się „Muzeum Regionalne Lasowiaków”, którym kierował prezes Towarzystwa Maciej Skowroński. W 1975 r. przyjęło nazwę: „Muzeum Kultury Ludowej” i otrzymało pozwolenie na utworzenie Parku Etnograficznego. Muzeum skansenowskie eksponowało zabytki budownictwa ludowego, sprzęty i narzędzia z regionu kolbuszowskiego i północno-wschodniej części województwa rzeszowskiego. Jego uroczyste otwarcie nastąpiło w 1979 r.

Uczestnicy V Zjazdu Towarzystwa Kultury (1977 r.) opowiadali się za kontynuacją wydawania biuletynów, starań o pozwolenie na wydawanie stałego „Rocznika Kolbuszowskiego” i opracowywania dalszych dziejów Kolbuszowej – XX w.

Po Zjeździe Zarząd Towarzystwa Kultury w Kolbuszowej zebrał materiały do publikacji i zwrócił się do Głównego Urzędu Kontroli

Prasy, Publikacji i Widowisk w Warszawie o pozwolenie na druk biuletynu. Jednak otrzymał tylko zezwolenie na druk broszurki-sprawozdania ze swojej dwudziestoletniej działalności. Sprawozdanie wydrukowano w 1979 r., po tym roku zwoływano Zjazdy co dwa lata (dotąd co cztery).

W 1981 r. kryzys gospodarczy, polityczny, potężne strajki w zakładach pracy, stan wojenny w 1982 r. spowodowały, że zwołany pod koniec 1982 r. kolejny Zjazd Towarzystwa nie dokonał wyboru nowego Zarządu wskutek słabej frekwencji członków, aż do roku 1985 r. Towarzystwo działało, lecz słabiej niż w dawnych latach.

W 1985 r. Zarząd Towarzystwa omawiał na swoich zebraniach m.in. przygotowane przez niektórych członków materiały do publikacji „Rocznika Kolbuszowskiego”. Po uzyskaniu zezwolenia na druk pierwszy jego numer ukazał się w 1986 r. Drugi „Rocznik Kolbuszowski” wyszedł w 1987 r., a kolejny jest w druku.

Przy Zespole Szkół Rolniczych w Weryni działa od września 1979 r. do dziś Koło Miłośników Regionu – Towarzystwa Kultury im. Juliana Goslara w Kolbuszowej, którego opiekunem jest z ramienia Zarządu Towarzystwa mgr Marian Piórek. Zorganizował on też I Turniej Wiedzy Historycznej o Regionie w 1992 r. w kolbuszowskich szkołach średnich w miesiącach: marzec-kwiecień, zaś II Turniej w 1993 r. w szkołach podstawowych, a III w 1994 r. w szkołach średnich również w marcu-kwietniu.

Z inicjatywy dyrektora Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Kolbuszowej zarazem prezesa Towarzystwa Kultury im. Juliana Goslara – mgra Andrzeja Jagodzińskiego są wydawane książki w ramach serii „Varia Kolbuszowskie”. Wydawcą jest Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Kolbuszowej. Dotychczas ukazały się cztery tomy.